

Informacinių technologijų žala vaiko kalbos vystymuisi

Kompiuterių, mobiliųjų telefonų ir interneto įdiegimas labai stipriai paveikė vaikų gyvenimą. Kompiuteriai šiuo metu yra taip paplitę, kad beveik kiekvienas vaikas turi galimybę jais naudotis namie ar ugdymo įstaigoje. Kadangi kompiuteriai įgyja vis didesnę reikšmę vaikų gyvenime, natūraliai kyla klausimas apie kompiuterio poveikį vaikams, jų kalbos vystymuisi.

Vienų metų vaikas gali ištarti nuo 2 iki 30 žodžių, trimetis - apie pusantro tūkstančio. Tačiau stebima tendencija, kad dvejų, trejų ar net ketverių metų mažieji dar nekalba arba jų kalba vystosi pavėluotai. Kodėl taip nutinka? Viena priežasčių yra ne kas kita, kaip besaikis laiko leidimas prie ekranų. Dvimetis–trimetis turėtų be paliovos čiauškti. Tačiau tėvams labai patogu, kai jis sėdi ramiai ir tyli. O sėdinčio prie kompiuterio ar maigančio mobiliąjį telefoną vaiko burna būna nuolat užverta, jis žiūri ir klausosi užčiaupęs burnytę, nejuda jo lūpos ir liežuvis, t. y. artikuliacinis aparatas. Tuo metu nelavinami kalbos centrai, neplečiamas žodynas, neformuojama taisyklinga gramatinė kalbos sandara bei rišioji kalba. O tai juk yra pamatas, būtinas ateičiai, kai vaikas pradės lankyti mokyklą. Kartu su kalba turėtų lavėti suvokimas, atmintis, dėmesys ir mąstymas.

Ne veltui logopedai perspėja tėvus, kad šie neleistų vaikams be saiko žiūrėti televizoriaus ir naudotis kompiuteriu bei mobiliuoju telefonu.

Mokslininkai pabrėžia, kad dvimečiai, dienas leidžiantys prie ekranų, patiria nuolatinę įtampą, dėl kurios gali pradėti šlubuoti jų elgesys, jiems sunkiau susikaupti, kuo nors juos sudominti. Tyrimais įrodyta – kuo daugiau laiko vaikai praleidžia prie kompiuterių ar mobiliųjų telefonų, tuo mažiau laiko jie skiria kitiems užsiėmimams, tarpusavio bendravimui. Tuomet nukenčia jų vaizduotė, gebėjimas aiškiai, rišliai ir sklandžiai reikšti mintis, galimybė sutelkti ir išlaikyti dėmesį. Negana to, išanalizavus vaikų nervų sistemos funkcionavimą, buvo pastebėta, kad besaikis sėdėjimas prie ekranų ilgainiui lemia elgesio ir dėmesio sutrikimus, netgi didina autizmo spektro sutrikimų galimybes.

Tačiau norime to ar nenorime, informacinės technologijos yra neatsiejama mūsų kartos gyvenimo dalis. Svarbu žinoti – nei kompiuteriai, nei mobilieji telefonai, nei planšetės patys savaime nėra blogis. Blogai, kai prie ekranų praleidžiama pernelyg daug laiko. Norėdami sudominti ir prakalbinti mažylį bei neatsilikti nuo šiuolaikinių technologijų, turime ieškoti tokių žaidimų ar mokomųjų metodinių priemonių, kurios skatintų vaiką kalbėti arba kartoti išgirstus žodžius. Deja, tokių priemonių, o ypač lietuviškų, nėra daug. Viena jų – „Mokausi kalbėti“. Ši programėlė yra tarsi mobilus logopedas, kurio kabinete nuolat lankytis tėvai neretai neturi laiko. Programėlėje logopedė aiškiai taria paprastus žodžius, kuriais vaiką patariama mokyti kalbėti. Kalbančiojo balso tembras ir kalbėjimo tempas padeda išlaikyti vaiko dėmesį.

Paprastai kalbos mokymosi programėlės yra skirtos nekalbantiems arba mažai kalbantiems vaikams, taip pat netariantiems tam tikrų garsų ir net mikčiojantiems. Kol mikčiojantysis mokosi taisyklingai kvėpuoti, girdėdamas taisyklingą logopedo žodžių tarimą, jam lengviau išmokti derinti kvėpavimą ir kalbėjimą. Be to, nuolat girdint taisyklingą tarimą, greičiau lavėja vaiko foneminė (garsų) kalba. Tačiau klysta manantieji, kad kalbos mokymosi programėlės rekomenduojamos tik turintiems tam tikrų bėdų mažyliams. Tikrai ne. Jos tinka net dvimečiui, kurio kalba nebūtinai vystysis blogai. Tiesiog tokiu būdu paspartinsime mažylio kalbos vystymąsi, ji bus aiški ir taisyklinga, o kartu geriau lavės vaiko dėmesys, atmintis, suvokimas ir mąstymas. Tik jokių būdų negalima leisti žaisti su kalbos ugdymo programėle – ji, kaip ir bet kuris žaidimas, greitai gali pabosti. Todėl mokantis mažyliui šalia reikėtų būti suaugusiajam. Tai daryti būtina ne ilgiau nei 5–15 min. Geriau jau kelis kartus per dieną, bet neilgai.

Pirmiausia kontroliuokite savo pačių įpročius. Visur skubančių suaugusių žmonių gyvenime taip pat labai daug vietos užima technologijos. Dažnai žaidimo aikštelėje žaidžiančio mažylio mama sėdėdama ant suolo ir įrankia į išmanųjį telefoną susirašyti su virtualiomis draugėmis, o tėtis palinkęs prie planšetinio kompiuterio pietauja kavinėje su sūnumi. Svarbu rodyti tinkamą asmeninį pavyzdį: kalbant su vaiku ar valgant neskaityti naujienų internete, netikrinti elektroninio pašto, nesinaudoti telefonu, nežiūrėti televizoriaus. Tuo tarpu paprasti tėvų ir vaikų pokalbiai teigiamai veikia psichologinį klimatą šeimoje, stiprina vaiko nervinę sistemą, vaikai tampa ramesni ir

stabilesni. Kiekvienas tėtis ar mama gali reguliuoti kompiuterio, telefono, televizijos įtaką vaikui. Psichologų nuomone vaikui iki 3 metų žiūrėti televizoriaus, naudotis kompiuteriu bei mobiliuoju telefonu negalima, nes dėl to sulėtėja vaiko kalbos vystymasis. Televizorius kelia garsinį triukšmą, kuris trukdo vaikams išgirsti tėvų kalbą. Tėvai klaidingai mano, jog, įjungus televizorių, vaikas pastoviai girdi kalbą ir mokosi kalbėti pats, plečiasi jo žodynas ir kalbos suvokimas. Kad vystytųsi vaiko kalba turi vykti dialogas su kitu asmeniu (tėčiu, mama, sesute, seneliais). Ankstyvajame amžiuje vaikas įsimena ne tik protu, bet visu kūnu. Sėdėdamas prie televizoriaus, kompiuterio, vaikas pripranta pasyviai leisti laiką. Jis nenori bendrauti su bendraamžiais ir žaisti vaikiškų žaidimų. O tai labai trukdo vaiko kalbos vystymuisi.

Šiandieninių penkiamečių, šešiamečių kalbos lygis gerokai prastesnis nei tokio amžiaus vaikų prieš dvidešimt metų. Didžioji dalis negeba aiškiai ir rišliai kalbėti. Beje, šiandien vis dažniau net tie vaikai, kurie būdami ketverių ar penkerių metų puikiai šnekėjo, atėję į mokyklą sunkiai dėsto mintis, jiems prastai sekasi rašyti. Vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, daugėja, nes tėvai daug dirba ir neturi laiko su savo atžalomis pasikalbėti. Gyva komunikacija būtina kalbai vystytis. Žiūrėdami filmukus vaikai tiek neišmoksta, kiek bendraudami su artimaisiais. Jeigu su vaiku mažai bendraujama, jis užsisiklėndžia savyje ir nejaučia poreikio išsipasakoti. Dažnai vaikučiai nežino populiariausių pasakų, bet jau puikiai naudojami kompiuteriu. Taigi, bendraukime su vaikais, nes nuo to priklauso kaip anksti vaikas pradės kalbėti.

Mokyklos logopedė V. Medeikienė